

Sporen van Uschi K.

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Ad van den Dool

Sporen van Uschi K.

Een reconstructie

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het
Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl) en
Gemeente Rotterdam.

FONDS Bijzondere
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

Gemeente Rotterdam

ISBN 978 90 263 3937 0

© 2018 Ad van den Dool

Omslagontwerp Arie Trouwborst

Foto auteur © Marijke van den Dool

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Inhoud

Verantwoording 7

- 1 Het schot dat niemand hoort 13
- 2 Sleutels 29
- 3 Jonge jaren 53
- 4 Amsterdam I 66
- 5 Terug in Dortmund 72
- 6 Rotterdam 76
- 7 Justitia 92
- 8 Paviljoen 6 107
- 9 Tussenfase 125
- 10 Amsterdam II 139
- 11 Kleef 186

Epiloog 195

Bronnen 203

Dankwoord 207

Verantwoording

Uschi K. heb ik niet persoonlijk gekend en nooit ontmoet, gezien of gesproken.

Mijn speurtocht naar haar begon uit pure nieuwsgierigheid. Want eigenlijk wilde ik een misdaadverhaal schrijven, maar had nog geen idee waarover. Ik startte mijn research daarom met gesprekken met rechercheurs en ex-rechercheurs. Via een van hen kon ik een authentiek ‘moordboek’ inzien, een vuistdik dossier met processen-verbaal en technische onderzoeksresultaten van een Rotterdamse moordzaak uit 1991. In deze documenten kwam ik de naam Uschi K. tegen. Het beeld dat ik van deze Duitse vrouw (Dortmund, 1958-Amsterdam, 2004) kreeg, intrigeerde me zo dat ik besloot het spoor terug te volgen.

In het voorjaar van 2014 begon ik met het onderzoek dat leidde tot de reconstructie van haar leven. Een dramatisch leven dat werd gedomineerd door een fysieke handicap, ernstige verslavingen, prostitutie, mishandeling, verkrachting, gevangenisstraffen en een langdurige, slopende ziekte.

Tegelijk ontstond een beeld van de ‘klassieke’ heroïneverslaaf-

den, hun vaak korte levens, het voortdurend moeten scoren, de misdaad die daarbij hoorde, het tippelen en de immense overlast die de drugsscenes veroorzaakten. In de jaren tachtig en negentig, de hoogtijdagen, kwam daar ook nog eens de gesel van de aidsepidemie overheen. Het was een rauwe, gevaarlijke en groezelige wereld, inmiddels voor een groot deel letterlijk uitgestorven en uit het zicht verdwenen.

Dit boek gaat daarnaast over de teloorgang van familiebanden, vriendschappen en liefdes. Over onmacht en onvermogen. Als deze ellende één enkele oorzaak zou hebben, dan weet de hoofdpersoon dat zelf aan de te grote vrijheid die ze van haar ouders kreeg. De werkelijkheid is waarschijnlijk een stuk complexer. Of zoiets simpels als een optelsom van verkeerde keuzes en stomme pech.

Gaandeweg kreeg ik veel persoonlijke zaken van Uschi K. in handen: brieven, kaarten, losse aantekeningen, agenda's, iets wat op een dagboek lijkt, adressenboekjes, foto's en allerlei andere documenten. Ik heb dan ook veel uit haar notities geciteerd en kon er feiten uit distilleren en gebeurtenissen mee reconstrueren.

Daarnaast heb ik geput uit gerechtelijke stukken, bevindingen van psychologen en psychiaters, brieven van artsen, maatschappelijk werkers, Duitse en Nederlandse ambtenaren en vele instanties, instellingen en bedrijven. Ook kon ik beschikken over honderden aan Uschi K. gestuurde brieven en kaarten van familieleden, geliefden, vrienden en kennissen, en een film waarin zij te zien is en geïnterviewd wordt.

Belangrijke informatie kreeg ik ook, en vooral, van mensen die Uschi K. hebben gekend. Ik heb er een dertigtal uitgebreid kunnen spreken, sommigen meerdere malen. Veel van wat mij is verteld en gemaïld, heb ik als feitenmateriaal in dit verhaal verwerkt. Ook citeer ik veel van mijn gesprekspartners. De meesten van hen

mocht ik hier bij naam noemen. Anderen hebben om redenen van privacy een fictieve naam gekregen. Weer anderen citeer of parafraseer ik anoniem. Tegelijk zijn er ook mensen die mij veel over mijn hoofdpersoon hadden kunnen vertellen, maar om uiteenlopende redenen niet wilden meewerken.

Mijn onderzoek strekte zich uit over een periode van ruim drie jaar. In die tijd bezocht ik de meeste plekken die het decor voor dit verhaal vormen.

Levensverhalen zijn bijna altijd die van bekende mensen: politici, kunstenaars, militairen, artiesten, sporthelden of ondernemers. Persoonlijkheden die op hun eigen unieke manier invloed en betekenis hebben gehad. Winnaars. Levensverhalen gaan zelden over onbekenden. En al helemaal niet over verliezers. Uschi K. was een uitgesproken verliezer. Zelf zei ze daarover:

Sinds ik op mijn dertiende mijn eerste stickie rookte, ben ik door vele donkere dagen en nachten gegaan.

Uitvoerig onderzoek doen naar het leven van een onbekend iemand, is als het leggen van een ingewikkelde puzzel. Elk gelegd stukje helpt je bij het vinden van het volgende. De camera zoomt steeds een stukje uit om zich daarna weer scherp te stellen. Je gaat verbanden zien, vindt bewijs voor veronderstellingen en ontdekt verrassende nieuwe dingen. Ik heb me bij het schrijven aan de door mij ontdekte feiten gehouden en probeer zo weinig mogelijk te speculeren en te oordelen.

Mag je zeer persoonlijke zaken inzien van iemand die daarvoor nooit toestemming heeft gegeven? Iemand die je nooit hebt gekend. Iemand die bovendien dood is en aan wie je dus niets meer kunt vragen. Mag je vervolgens veel van wat je over deze persoon en haar omgeving te weten komt tot materiaal voor een boek maken?

Essentieel voor mij was wat Uschi K. daar zelf over schreef op 29 oktober 1994: Zal iemand deze dagboekantekeningen ooit lezen? Wat zou ik dat graag willen. Of liever nog: een boek op basis van wat ik allemaal heb opgeschreven.

Deze zinnen waren mijn rechtvaardiging.

Bijna iedereen met wie ik over Uschi K. heb gesproken, sprak vol sympathie over haar. Men zag haar zwakheden en onhebbelikheden zeker, maar waardering, respect en liefde overheersten.

Ad van den Dool

Rotterdam, augustus 2018

Het wapen doet op het eerste gezicht aan een speelgoedpistooltje denken. Of aan zo'n aansteker waaruit het vlammetje opflakkerd als je de trekker overhaalt. Je zou het ding per ongeluk op een rommelmarkt kunnen vinden.

80 mm lang is het, inclusief de loop van 52 mm. Op het bewuste exemplaar staan geen merktekens, kaliberaanduiding of serienummer. Het wapen is geschikt voor randvuurpatronen kaliber .22 long rifle, en enkelschots. Dat wil zeggen dat er maar één patroon in het pistool kan. De schutter moet na elk schot herladen. De aanduiding .22 staat voor inch; dat wil zeggen dat de kogels een doorsnee van 5,56 mm hebben. Een harde knal geeft het wapen niet, het lijkt op het geluid van een klappertjespistool.

Het schot dat niemand hoort

In Rotterdam is het half- tot zwaarbewolkt. Buien en een mager zonnetje wisselen elkaar af. 'Bamboleo' van de Gipsy Kings is dé zomerhit, maar het wordt vandaag niet warmer dan een bescheiden 19 graden Celsius. Feyenoord heeft een oefenwedstrijd bij de amateurs van Arnemuiden met 12-1 gewonnen, bericht *Het Vrije Volk*. Het is dinsdag 2 augustus 1988.

Uschi K. meldt zich bij hulpverleningsinstantie de Bulldog* aan 's-Gravendijkwal 43a. De 29-jarige West-Duitse is verslaafd aan heroïne en zwerft sinds een paar maanden in haar eentje door de stad. Het is een kleine, frêle vrouw met halflang donkerbruin haar en donkerbruine ogen. Door een aangeboren heupafwijking loopt ze een beetje mank.

Uschi tippelt en is de avond daarvoor door een klant in elkaar geslagen en verkracht. Ze was bij het Centraal Station bij een man ingestapt, die met haar naar een stille parkeerplaats bij een oud spoorviaduct reed. Daar veranderde zijn gedrag van het ene op het

* De Rotterdamse drugshulpverleningsinstelling de Bulldog had niets te maken met het gelijknamige horecabedrijf in Amsterdam, vooral bekend van zijn coffeeshops.

andere moment. Niks condoom, hoezo betalen? Wat of ze wel dacht, vuile teringhoer die ze was. Op de achterbank overweldigde en verkrachtte hij haar. Hij bleef maar slaan, stompen en beuken. Met zijn vlakke hand, met zijn vuisten, met zijn ellebogen. Hij raakte haar waar hij haar raken kon. Ze was geen partij voor hem geweest en liet hem begaan in de hoop dat alles snel achter de rug zou zijn.

Uschi's gezicht is bont en blauw. De hulpverleners van de Bulldog laten een arts komen en deze constateert tevens een aantal gekneusde en gebroken ribben. Ze wordt direct met een crisis-indicatie bij de Bulldog opgenomen. Het verblijf in de instelling zal de opmaat naar de zoveelste dramatische wending in haar leven worden. Maar daar heeft ze nog geen idee van. Voorlopig mag ze er herstellen van het rauwe leven op straat.

Maatschappelijk werker Eddy Faasen, een twintiger dan, is net bij de Bulldog in dienst getreden als Uschi zich daar meldt. Als ik, de schrijver van dit boek, hem er bijna drie decennia later naar vraag, ziet hij Uschi nog haarscherp voor zich: een kleine vrouw, lief en kwetsbaar. Uschi sprak goed Nederlands. Begin jaren tachtig bracht ze als prille twintiger al enkele jaren in de Amsterdamse heroïnescene door. Eddy vond haar intelligent, er zat een koppie op. 'Ze ging gebukt onder het leven dat ze leed. Uschi had van zichzelf een goedaardig karakter, maar stond altijd in de overlevingsmodus. Ze was streetwise en had iets berekenends. Eigenschappen die junks absoluut nodig hadden om zich te kunnen handhaven.'

Ik toon Eddy een aantal foto's, in de hoop dat hij bepaalde mensen of situaties herkent en me zo verder kan helpen. Tot zijn stomme verbazing herkent hij zichzelf op een van de foto's, maar dan verkleed als Sinterklaas. Het was tijdens een pakjesavond voor de cliënten van de Bulldog.

De crisisopvang telt twaalf plekken en is gevestigd in een herenhuisachtig pand met meerdere verdiepingen. Beneden zijn de stafhuizen. Als tijdelijke bewoonster moet Uschi bij binnenkomst twee trappen op. Ze komt dan in een grote gemeenschappelijke huiskamer annex keuken. Op de verdieping daarboven bevinden zich de slaapkamers. Uschi deelt de haren met een lotgenote. Voor verslaafde vrouwen, bijna altijd heroïnehoeren, is het pand een 'safehouse'. Dealers en verslaafde vriendjes, laat staan klanten, komen er absoluut niet binnen. Familie alleen op afspraak.

De gemeente Rotterdam is, via de gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst GG&GD, de grootste subsidiegever van de Bulldog. De instelling heeft een jaarbudget van ongeveer vijf miljoen gulden. Er is medische zorg en ondersteuning van maatschappelijk werkers beschikbaar en Uschi krijgt er goed te eten. Het is er bovendien huiselijk en gezellig. Die sfeer heeft ze heel lang gemist. Sommige meiden blijven maar een paar dagen, anderen soms wel een jaar. Belangrijkste voorwaarde is dat er geen drugs worden gebruikt. De bewoonsters worden daar drie keer per week met urine-tests op gecontroleerd. En wie binnen een week weer weggaat, mag de eerste drie weken daarna niet terugkomen.

Uschi wil een serieuze poging doen om af te kicken en gaat het methadonprogramma van de Bulldog volgen. Ze kan met methadon, zonder ziek te worden, wennen aan de afwezigheid van de roes van de heroïne. Langdurig verslaafden zoals Uschi moeten een halfjaar of langer 'op methadon' om te voorkomen dat ze terugvallen. Aanvullend daarop zijn therapie en sociale begeleiding belangrijk. En de echte wil om te stoppen natuurlijk.

Uschi heeft die motivatie zeker. Begin september 1988, vijf weken clean, vraagt ze maatschappelijk werker Didi de Jooode van de Bulldog een brief voor haar te schrijven aan het Amtsgericht in Dortmund. De aanleiding is dat Uschi later die maand in haar geboorteplaats moet voorkomen voor diefstal. De brief is een plei-

dooi om de zaak uit te stellen, maar liever nog om Uschi helemaal niet te vervolgen. Want het gaat juist zo goed met haar, meldt de brief. Ze neemt, naast het methadonprogramma, ook deel aan een resocialiseringsprogramma en bij de Bulldog is men tevreden over de resultaten. Wel zal het nog een tijd duren voor Uschi zelfstandig kan wonen en een drugsvrij leven kan leiden. Een veroordeling in Dortmund kan dit hele proces ernstig verstoren en tot een terugval leiden, schrijft de maatschappelijk werker aan de rechtbank.

In 2016 vertelt Didi de Joode mij daarover: ‘Het schrijven van dergelijke brieven voor onze cliënten was schering en inslag. Het ging dan bijna altijd om zaken als diefstal, drugsbezit en niet betaalde boetes. We schreven naar waarheid, er werd niet gelogen.’

Over Uschi zegt ze: ‘Ik kan me haar nog goed voor de geest halen. Een rustig type, gemakkelijk in de omgang. Wat verslaafden zo ongeveer het eerste leren is anderen te manipuleren. Uschi had dat niet. Ze was coöperatief en vriendelijk.’

Uschi ervaart haar verblijf bij de Bulldog als een weldaad. Voor haar gevoel hoeft ze niks en kan er alles. Zolang ze zich maar aan de huisregels houdt: geen drugs gebruiken, 's ochtends op tijd uit bed en douchen, en samen met de andere meiden koken en eten. Ze krijgt zeven gulden vijftig zakgeld per dag, dat wordt keurig afgestapeld uitgedeeld in bruine envelopjes. Ook hoeft ze zich niet te vervelen. In het activiteitencentrum van de Bulldog, op het bedrijventerrein Spaanse Polder, kan ze sporten of iets met handenarbeid doen. Vooral dat laatste doet Uschi graag. Ze maakt armbanden, kettingen en oorbellen die ze weggeeft aan mensen die ze graag mag. Om de vrouwen zo veel mogelijk afleiding van hun problemen te bieden, gaan stafleden en vrijwilligers ook regelmatig leuke dingen doen met de bewoonsters, zoals samen naar de Chinees of naar het zwembad aan de Oostervantstraat.

Hoewel het naar omstandigheden goed met haar gaat, schrijft Uschi haar ouders in Dortmund dat ze heimwee heeft. Haar moeder schrijft terug dat zij haar in de Bulldog willen komen opzoeken.

De Bulldog start in die tijd in hetzelfde pand ook met een opvang voor verslaafde mannen. Het zal Uschi aan een nieuwe liefde helpen. Ze leert er in het najaar van 1988 de 27-jarige Martin* kennen. Hij heeft net een relatie achter de rug en maakt op Uschi een wat neerslachtige, maar tegelijk lieve en gevoelige indruk. Martin is bijna 1,90 meter lang en heeft een normaal postuur. Zijn haar is donkerblond, stevig en enigszins golvend. Uschi vindt hem aantrekkelijk.

Martin heeft een vriendelijke uitstraling, maar is introvert en stil. Hij is in dat opzicht Uschi's tegenpool. Zij praat graag en veel, zeker met mensen die ze vertrouwt. Martin houdt afstand. Bij de Bulldog staat hij te boek als een rustige, beleefde en intelligente jongeman. Op zijn vijftiende begon hij met drinken en blowen. In militaire dienst kwam hij in aanraking met heroïne en cocaïne en ging het definitief mis. Martin is timmerman van beroep, maar leeft al een aantal jaren van een uitkering. Voordat hij zich bij de Bulldog meldt, woonde hij op diverse adressen in Rotterdam, waaronder de Oostmaasstraat in Kralingen en de Davidsstraat en het Virulyplein in het Nieuwe Westen.

Martins vader, een ondernemer met een bedrijf in Rotterdam, ondersteunt zijn verslaafde zoon al jaren. Hij doet dat meestal door boodschappen, kleding en andere huishoudelijke zaken contant voor hem af te rekenen. Geld geeft hij Martin vrijwel nooit, wetende dat die het direct omzet in verdovende middelen. Martin mag niet meer in de ouderlijke woning komen. Zijn ouders misten na zijn bezoeken vaak geld of spullen van waarde.

* Zijn naam is om privacyredenen veranderd.

Tussen Uschi en Martin klikt het, ze krijgen een relatie. Wie het stel van een afstandje observeert, ziet hun verliefdheid aan alles af. Uschi valt voor de genegenheid en geborgenheid die Martin haar biedt. En hij ziet het ook helemaal met Uschi zitten. Ze vertrouwen er ondanks hun omstandigheden op dat ze het wel gaan redden samen. Want van de ene op de andere dag laten Uschi en Martin de beschermende zorg en relatieve rust van de Bulldog achter zich, zonder ook maar iets voor zichzelf te hebben geregeld. De medewerkers van de instelling zijn er verbaasd over.

De twee leiden daarna een aantal maanden een zwervend bestaan. Ze slapen in kraakpanden en onder bruggen en leven van Martins uitkering, handeltjes en diefstallen. Hun voornemen tot afkicken lijdt schipbreuk, ze vallen terug in drugsgebruik. Na een paar maanden lukt het de twee om een piepklein huurkamertje te regelen aan de 1e Carnissestraat in Rotterdam-Zuid.

De liefde bloeit zo sterk op dat er trouwplannen worden gemaakt. Het voorgenomen huwelijk heeft daarnaast een praktische aanleiding: Uschi aan een verblijfsvergunning helpen. De twee reizen in het voorjaar van 1989 af naar West-Duitsland om Uschi's ouders op de hoogte te brengen. Maar Martin wordt bij de grens opgepakt omdat er nogal wat geldboetes van hem openstaan. Hij wordt meteen ingesloten en zit drie weken in een gevangenis in Ermelo.

Uschi reist wel door naar haar vaderland. Naast het bezoek aan haar ouders in Dortmund heeft zij een afspraak staan voor een uitgebreid medisch controleonderzoek. Ze wordt verwacht in de Medizijnische Poliklinik van de Westfälische Wilhelms Universität Munster. In dit ziekenhuis is in november 1986 een hiv-besmetting bij haar geconstateerd. Waarschijnlijk is ze door het spuiten met een vervuilde injectienaald besmet door een medegebruiker. De artsen zien nu dat de infectie nog steeds 'Algemeinsymptomatiek' vertoont. Uschi's immuunsysteem is welis-

waar intact gebleven, maar de virusactiviteit wijst wel op een progressieve ontwikkeling. Uschi's medisch dossier vermeldt verder een chronische hepatitis B. Aanvullend schrijven de artsen dat Uschi met 48 kilo te weinig weegt voor haar lengte.

De administratieve voorbereidingen op het huwelijk zijn onder-tussen gewoon doorgegaan. Uschi en Martin gaan op 25 april 1989 in ondertrouw. Ze moeten om 9.40 uur in kamer 17 op het stadhuis aan de Coolsingel zijn. Een maand later trouwen ze, zonder ceremonieel en gasten. Ze krijgen hun trouwboekje mee in een bruine geplastificeerde beschermhoes. Door haar huwelijk met een Nederlander krijgt Uschi nu een permanente verblijfsvergunning.

De ouders van Martin hebben even daarvoor een flat aan de Mijnsherenlaan in Rotterdam-Zuid gekocht en laten het pasgetrouwde stel daar wonen. Zij willen niet dat hun zoon en schoondochter op straat of bij het Leger des Heils slapen, of problemen met een huisbaas kunnen krijgen. Hun hoop is dat Uschi en Martin met een eigen dak boven hun hoofd een geregelder en liefst drugsvrij leven gaan leiden.

De woning van het kersverse echtpaar ligt op de tweede etage. Vanaf het trottoir kom je via een trap in een open voorportaal waarop zes voordeuren uitkomen. De derde van links is die van Martin en Uschi. Achter hun voordeur ga je een lange trap op, bekleed met vaste rode vloerbedekking. Bovenaan buigt de trap een paar treden naar links. Een tussendeur met een slot geeft toegang tot de overloop van de flat. In de deur zitten acht ruitjes van matglas.

Voor een huis dat wordt bewoond door mensen met een fors verslavingsprobleem is het er redelijk ordelijk. De inrichting is low budget samengesteld, een combinatie van tweedehands en krijger-tjes. Het oogt best gezellig en de woning is van elementaire gemakken voorzien.

De woonkamer aan de voorzijde kijkt uit op de brede Mijns-

herenlaan, met in het midden het hoge metroviaduct tussen de haltes Maashaven en Zuidplein. Uschi en Martin hebben hun zit-hoek bij het raam voor de gashaard gegroepeerd. Er staan twee stoelen en een tweezitsbank in manoustijl met bruine gebloemde kussens. Op de ronde salontafel ligt een wit kanten kleed. Voor het raam hangen rolgordijnen.

Tegen de muur staat een ronde eettafel met vier stoelen. Martin heeft zijn uitgebreide verzameling elpees in een lange rij tegen dezelfde muur gezet. Een commodekast tegen de andere muur en een houten kist onder de vensterbank zijn de overige meubelstukken. In een hoek bij het raam staan een Grundig-videorecorder en een televisietoestel van het merk Telefunken. Uschi heeft her en der bosjes droogbloemen een plek gegeven, zowel in vazen als hangend aan de wanden. Er staat ook een kwijnende yucca in de woonkamer.

De slaapkamer van Uschi en Martin ligt aan de achterkant en is met schuifdeuren aan de woonkamer verbonden. Uschi, die dol is op pluche knuffels, heeft er een aantal aan het hoofdeinde gezet.

In de keuken staan een koel-vriescombinatie, een wasmachine, een centrifuge en een wasmand. Het aanrecht biedt plaats aan een gasstel, een koffiezetapparaat en een oventje. Voor het keukenraam hangen rood-wit geblokte gordijntjes. Naast het aanrecht is de deur naar het balkon.

De badkamer heeft een wastafel, een handdouche en een duobloktoilet. In de tweede slaapkamer, aan de voorkant, staan een eenpersoonsbed, een kast en allerlei manden, dozen en laden met een veelheid aan spullen. Voor het schuifraam hangt vitrage.

Alle huiselijkheid ten spijt, dat de eigen woning voor meer structuur in het leven van Martin en Uschi gaat zorgen, blijkt ijdele hoop. Het gaat in het begin al mis. Een oudere broer van Martin helpt wekenlang met het opknappen van de flat, maar Martin zelf draagt nauwelijks iets bij. Hij zit in de keuken met de deur dicht. Ook later